

Будова слова

Закінчення

Всі слова складаються з частин:

Є у всіх у них закінчення й основа.

Ця основа — без ніяких змін,

А закінчення — частина змінна в слові.

З журналу «Розкажіть онуку»

1. Доповніть іменники прикметниками, позначте їх закінчення.

Зразок. Мова: українська, рідна, співуча, милозвучна, красива, солов'їна, калинова.

Зайчик: прудконогий,... Дерево: високе,... Сонце: веселе,... Канікули: літні,...

Погода: тепла,...

2. До прикметників доберіть потрібні іменники. Позначте закінчення іменників.

Сіра, маленька, прудка (квіточка, *мишка*, ластівка).

Перша, ніжна, весняна (сніжинка, ялинка, *квіточка*). Прозоре, синє, безхмарне (вікно, *небо*, село). Старанний, розумний, кмітливий (столик, будиночок, *хлопчик*). Холодні, вранішні, густі (*тумани*, місяці, діти).

3. Спишіть текст, вставляючи закінчення.

Уже давно відшуміли щедр... веснян... паводки, відцвіли перш... лугов... квіти. На сусідн... подвір'ях поквоктували квочки. Пташин... малеча, наче жовт... клубочки, бігала по трав....

За Г. Майстренком

Префікс

Префікса		можливості		безмежні.		
Пари	слів,	що	змістом	протилежні,		
Префікс	може	в	значеннях	зрівняти.		
Але	що	нам	довго	мізкувати?		
Префікса	до	слів	додаймо	з	вами	—

Різні стануть означать те саме.

Д. Білоус

Що це за префікс?

Напів-...(напівправа — напівбрехня, напівсвітлий — напівтемний,
напівдобрий — напівзлий)

4. Прочитайте вірш, знайдіть спільнокореневі слова, спишіть їх. позначте префікси.

Їхали ми, їхали

Їхали	ми	їхали,
До	річки	під'їхали,
Кладку		переїхали,
В	леваду	заїхали,
На	гору	виїхали,
З	гори	з'їхали,
Стіжок	сіна	об'їхали,
На	бадилинку	наїхали —
Стали,		забуксували.
Гаття назад додому!		

А. Камінчук

5. Виразно прочитайте вірш.

У рідному краї і серце співає.
Лелеки здалека нам весну несуть.
У рідному краї і небо безкрає,
Потоки, потоки, мов струни, течуть.
Там кожна травинка і кожна билінка
Вигойдують *мрії* на теплих вітрах.
Під вікнами мальви, в садах материнка,
Оспівані щедро в піснях.

М. Сингаївський

Випишіть слова з префіксами, позначте їх.

До виділеного слова доберіть синоніми.

6. У поданих словах позначте корінь і префікс.

Беззубий, беззвучний, беззоряне, піддався, беззахисний, беззбройний.

Поясніть подвоєння.

7. Спишіть текст, вибираючи потрібне слово. позначте префікс.

В лісах теж (*відчувалася, почувалася, причувалася*) хода весни. Під деревами глибоко (*присів, насів, осів*) сніг... В долині біля (*підсмиканого, обсмиканого*), схожого на гриб стогу (*заспівали, наспівали*) жайворонки... Коли взяти (*набік, убік, вбік*) до лісового озера, дерева рідшають, (*відкриваючи, прикриваючи, накриваючи*) чималу прогалину. На ній між двома дубами, мов колиска, (*збіліє, біліє*) хата; так і (*здається, видається, придається*), що дуби (*загойдують, погойдують, вигойдують*) її своїми вузлуватими руками.

За М. Стельмахом

8. Спишіть прислів'я та приказки, виділяючи у словах префікси.

Прислів'я сказав — дорогу показав,
приказку сказав — душу розрадив.

Прислів'я нам допомагають,
хоч інколи гіркі бувають.

Приказка яскравіша од квітки.

Слово має звучання, а прислів'я — прикрасу.

Думка найхуткіша, земля найситніша, сон наймиліший.

Як віз ламається, чумак розуму набирається.

Поместили губи медом, а облизати не дали.

Сама баба сметану злизала, а на kota сказала.

Добрався, як кіт до сала.

Одрізаного не приставиш.

До слова приказка доберіть спільнокореневі слова.

9. Спишіть. Виділіть префікс у дієсловах. Доберіть до них антонімічні пари.

Грак відлетів — чекай снігу.

Черемха зацвітає перед останніми весняними приморозками.

Жайворонок прилетів — надійде стійке тепло.

Снігур заспівав, а сорока під дах заховалася — бути хуртовині.

У другому реченні підкресліть граматичну основу

10. До поданих слів доберіть антоніми з префіксом з- (с-). Префікси виділіть.

Відвертий —... (*скритний*).

Віддалення —... (*зближення*).

Зменшити —... (*збільшити*).

Збагачення —... (*збіднення*).

Загублений —... (*знайдений*).

З'являтися —... (*зникати*).

Увечері —... (*зранку*).

Ззаду —... (*спереду*).

Ускладнювати —... (*спрощувати*).

Підвищення —... (*зниження*).

Поневолювати —... (*звільняти*).

11. Гра «Збери слово».

Характеристика	Слово
Корінь <i>-коп-</i> , слово відповідає на питання <i>що робити?</i>	<i>Копати</i>
Корінь <i>-в'яз-</i> , слово відповідає на питання <i>що?</i>	<i>В'язка</i>
Корінь <i>-їзд-</i> , префікс <i>при-</i> , слово відповідає на питання <i>що?</i>	<i>Приїзд</i>
Корінь <i>-різ-</i> , префікс <i>по-</i> , слово відповідає на питання <i>що?</i>	<i>Поріз</i>
Корінь <i>-чист-</i> , префікс <i>по-</i> , слово відповідає на питання <i>що зробити?</i>	<i>Почистити</i>
Корінь <i>-сел-</i> , префікс <i>за-</i> , слово відповідає на питання <i>що зробити?</i>	<i>Заселити</i>
Корінь <i>-сад-</i> , префікс <i>роз-</i> , слово відповідає на питання <i>що?</i>	<i>Розсада</i>
Корінь <i>-пис-</i> , префікс <i>на-</i> , слово відповідає на питання <i>що зробити?</i>	<i>Написати</i>

12. Загадки-жарти.

Дієслово, не в'яжеться з рухом.

Його змісту не знаць просто сором:
Як без префікса — сприйметься слухом,
А як з префіксом — сприйметься зором!

Д. Білоус

Яке це дієслово? (*Казати-показати*)

Назва ріки

До країни знань ішов мандрівник
і зустрів цікаві складники:
поєднались префікс і числівник —
і зробились назвою ріки.

Д. Білоус

Яка це назва? (*Прип'ять*)

Корінь

Якось,
Багато літ тому,
Посадили дивний сад.
І не був той сад фруктовим,
Був він лише одним словом.
І це слово,
Слово-корінь,
Розростатись стало скоро:
Ось із саду — вам розсада,
Ось там — садівник іде.
Він садочок стереже.
І живуть тепер в саду
Всі родичі до ладу.

Є. Ізмайлов

13.3 групи слів виберіть спільнокореневі, визначте корінь.

Бережок, бережливість, бережливий, бережно.

Дорога, придорожній, дорожній, доріжка, дорогий.

Сирість, сирий, сирник, відсиріти.

Сова, совок, совеня, совиний.

Сирітський, осиротіти, сирий, сирота.

Вітер, вітерець, віти, вітровий, вітряно.

Вода, водичка, водити, водиця, водний. ,

Годинник, година, годити, годинниковий.

Носик, носище, носити, на носі, носовий (звук).

Жовтий, жовтіти, жовкнути, жовтавий, жолудь.

Листок, листочок, листячко, лисеня, листяний.

Колос, колоситися, колосальний, колосок.

Мука, мучний, мучнистий, мучити.

Діти, дітки, подітися, дітвора.

Літати, літак, літо, політ.

Сіно, сінце, сіни, сінний, сіножать.

З одним словом (на вибір) складіть і запишіть речення.

14. Випишіть з прислів'їв споріднені слова, позначте в них корінь.

1) Роботящі руки гори вернуть.

В нього все горить у руках.

До себе обома руками, а від себе ані пальцем.

Як ручки зроблять, так ніжки сходять.

В чужій руці завжди більший шматок.

2) Будь господарем своєму слову.

Гостре словечко коле сердечко.

Слово до слова — зложиться мова.

Холодним словом серце не запалиш.

Що сільце, то слівце.

15. Спишіть. Виділіть корені, підкресліть букви, що чергуються в коренях слів. З трьома словами (на вибір) складіть розповідні речення

1) Нога — на нозі — ніжка;

луг — у лузі — лужок;

крига — на кризі — крижина;

подруга — подрузі -> з подружкою.

2) Ріка — у річці — річечка;

бік — на боці — бочок;

око — в оці — очі;

козак — козаччина — козацький.

3) Вухо — у вусі — вушко;

рух — у русі — рушати;

кожух — на кожусі — кожушок;

вільха — на вільсі — вільшина.

Суфікс

16. Випишіть іменники. Позначте в них суфікси.

Відламаю гілочку,
Гілочку - вербичку,
Та поставлю в пляшечку,
В пляшечку, в водичку,
Щоб листочки-стрілочки
Стали розвиватися
На вербовій гілочці
У моїй кімнатці.

Н. Забіла

17. Випишіть слова, утворені за допомогою суфіксів. Позначте їх.

Ранні пташки воду п'ють, а пізні — слізки ллють.

Шовкова борідка, та розуму рідко.

Для мишки і кішка звір.

18. Виразно прочитайте вірш. Випишіть слова, утворені за допомогою суфіксів із збільшувано-згрубілим значенням.

Іде, іде дід, дід

Іде, іде дід, дід,

Несе, несе міх, міх.

Отакий дідище,

Отакий страшище!

Отакий ногатий,

Отакий рукатий,

Отакий носатий,

Такий бородатий!

Отакий дідище,

Отакий страшище!!!

А я не боюсь!

Народна творчість

Які мовні засоби допомагають створити образ страшного діда?

19. Запишіть слова, утворені за допомогою суфіксів із здрібніло-пестливим

значенням.

Мама ... (*мамуся, матуся, мамулечка, мамочка, матіночка*).

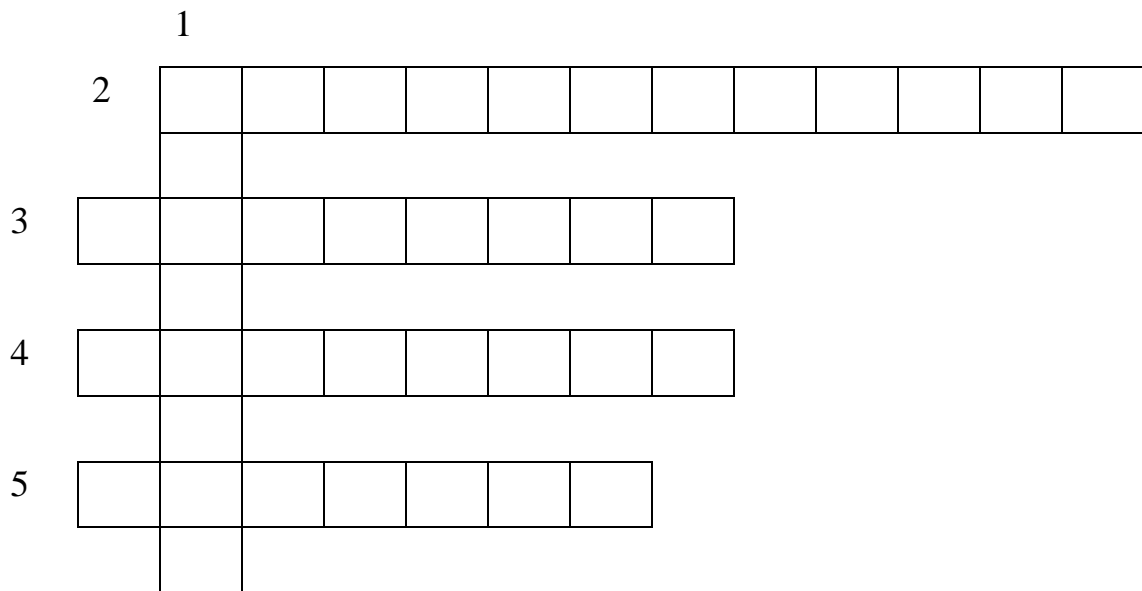
Тато ... (*татусик, татусько, таточко, татусь, татуню*).

Доня ... (*доцюня, донечка, донуся, доця*).

Син ... (*синуля, синочок, синятко, синопько*).

Виділіть суфікси. Розберіть за будовою слово *мамочка*.

20. Розгадайте шаради і заповніть клітинки.

1) Префікс із слова *проїзд*, корінь із слова *лісник*, суфікс із слова *шматок*.

(*Пролісок*)

2) Префікс із слова *прибув*, корінь із слова *кордони*, суфікс із слова *випускник*.

(*Прикордонник*)

3) Префікс із слова *політ*, корінь із слова *попутний*, суфікс із слова *порадник*.

(*Попутник*)

4) Префікс із слова *відпустка*, корінь із слова *загадка*, суфікс і закінчення слова

виставка. (*Відгадка*)

5) Префікс із слова *поїзд*, корінь із слова *садівник*, суфікс і закінчення слова

поїздка. (*Посадка*)

21. На які питання можуть відповідати слова з такими значущими частинами:

пре-, -іст, без-, -ник?

- 22.** Які частини треба додати до кореня *весел-*, щоб утворені слова відповідали на питання *що? який? що робити?*
- 23.** Які три частини мови мають спільний корінь? (*Іменник, займенник, прийменник*).
- 24.** Назвати частини мови, які мають спільний суфікс. (*Іменник, прикметник, займенник, числівник, прислівник, прийменник, сполучник*).
- 25.** Назвати частини мови зі спільним префіксом. (*Прислівник, прийменник*).
- 26.** Перерахувати назви частин мови з нульовим закінченням. (*Іменник, прикметник, займенник, числівник, прислівник, прийменник, сполучник*).
- 27.** Прочитати слова і словосполучення, корінь у яких замінено знаком (~): пере ~ 'я (*перемир'я*), ~ний (*сонний*), ~на праця (*плідна*).
- 28.** Відгадати слова:
- а) Корінь мій знаходиться в «ціні»,
Префікс дай від «оклику» мені,
Суфікс — від «лінійки» чи від «зірки»,
Разом — результати перевірки. (*Оцінка*)
- б) Корінь з «підкладки»,
префікс — з «обшивки»,
суфікс — із «косинки»,
а все разом — для книжки. (*Обкладинка*)

